

TREHÖRNABLADET

ANSVARIG UTGIVARE: STURE BROLIN
FORM & LAYOUT: PETER FREJHAGEN

JUBILEUMSNUMMER
NR 113 | OKTOBER 2019

INNEHÅLL

- Trehörna Byalag fyller 45 år i år
- Trehörna Säteri & dess betydelse för bygden
- Trehörna Skola & Elvy Rydberg - två blir en

E 14053

45 år

TREHÖRNA BYALAG FIRAR 45 ÅR!

"Trehörnabo

Vi är några stycken som tycker att gammal som ung, skall i en gemenskap träffas till ett möte som i någon mån skall befästa vår samhörighet. Vi vill bilda ett byalag, som skall svara för vår tanke om vårt lilla, men för oss så betydelsefulla samhälle. Om ni tror att denna tanke är riktig, så anslut er till oss den 31 maj på skolgården ...

Interimsstyrelsen."

Vid en middag hos Henrik och Monica Blomqvist dök tanken upp att bilda ett byalag. Som första krav ville man få vägen till Hålakorset breddad och belagd. Uppropet ovan formulerades och första "stämman" kunde hållas i Hembygdsgården 13 juni 1974. Henrik blev ordförande, Kalle Bäck sekreterare och Gunni Karlsson kassör.

Arbetet kom igång. Spår bakom Hembygdsgården röjdes, motionsgymnastik startades, färsten över Ålabäcken byggdes, julgransplundringar och "kladdis" startades. Henrik avlöstes av Kjell Söderberg och Sture Brolin.

En försommarfest på badplatsen lockade 160 deltagare. Gymnastiksektion bildades.

Efter påtryckningar gjorde kommunen iordning bollplanen. 1978 belades vägen till Hålakorset.

Verksamheten utvidgades mycket på 80-talet. Sportlovsaktiviteter infördes och kvällskafé startades i skolans matsal. Isbana spolades på bollplanen från fast bevattningsanläggning.

Efter kuppattat möte med Vägverket fick vi mötesplatser på vägen till Hålan. Valborgsfirandet hålls i byalagets regi från 1985. Under 80-talet var Lage Helgesson, Sture Brolin och Hasse Börjesson ordförande. Vi hade korplag i hockey-bockey och ordnade danskurser i gymnastiksalen.

I början av 90-talet var Anders Lennartsson och Hasse ordförande. Spåret bakom Hembygdsgården gjordes iordning. Lekparken byggdes.

Midsommarfirandet togs över och skötseln av badet likaså. I slutet av 90-talet var Sture ordförande. Trehörna framtidsplan togs fram; datastuga i skolan, datakurser, vindskydd vid badet. Byalaget var drivande i att skolan fick en lokal föräldrastyrelse. Trehörnabladet startade sin utgivning 1998.

2000-talet rivstartade. Nya reningsverket kom på plats och det gamla byggdes om till Lusthuset. 100 personer deltog i arbetet och landshövding Björn Eriksson invigde 25 november 2000.

Skolan var nedläggningshotad och en arbetsgrupp bildades. Förskolan flyttade in i skolan som renoverades av bl.a. 50 Trehörnabor. Byalaget tog över Luciafirandet och startade gourmetrace 2002.

En utredning (BoBit - bygga och bo i Trehörna) ledde till de nya tomterna på Sjöängsområdet. Efter grävande var bredband på plats 2006. Skyltarna vid infarterna till byn kom upp. Vägen till Hålakorset fick ny beläggning. Katarina Börjesson blev ordförande 2007.

Skolan lades ned och byalaget genomförde en utredning om vad byggnaden kan användas till.

Våren 2010 köpte Peter Frejhagen skolan och Trehörna Wårdshus satte igång hotell-, konferens- och vandrarhemsverksamhet.

I början av 2010-talet var Hasse återigen ordförande, därefter Linda Wigren sen Katarina igen.

Fotbollsskola genomfördes, strandstigen iordningställdes. Historiska vandringar startade,

Trehörna manskör bildades till Valborgsfirandet 2016 och nyårsgemenskap hölls. Från 2017 är Sture ordförande. Vi har haft politiska samtal med kommunpolitiker och Trehörnadagen har genomförts i skiftet augusti-september tre år i rad.

Trehörna byalag har betytt mycket för Trehörna. Utan vårt engagemang, vårt ideella arbete och våra påtryckningar hade vi inte haft: lekpark

eller bollplan, tomterna på Sjöängen, Lusthuset, motionsspåret eller Trehörnabladet.

Och alla aktiviteter som gjorts i byalagets regi har varit en avgörande faktor bakom den omvittnade gemenskap som finns i bygden.

Nu väntar 45 år till minst!

STURE BROLIN

TREHÖRNA SÄTERI & DESS BETYDELSE FÖR BYGDEN

Trehörna säteri är mycket gammalt. År 1321 gav kung Magnus Eriksson en gård vid namn "Traehyrno" till riddaren Holmger Ragvaldsson. Gården som avses skulle kunna vara nuvarande Trehörna säteri. Men gården är troligen betydligt äldre. Gravfältet vid Smesserna visar att platsen varit bebodd i ca 2 000 år.

Trehörna gård omvandlades till säteri år 1631 under dåvarande ägaren Christoffer Ribbing. Säterier var skattebefriade, skulle ha en ståndsmässig byggnad och fick endast ägas av adelspersoner. Under den tid som sonen Arvid Ribbings bodde och verkade på gården var Säteriet som störst till ytan. Då ingick även Ekeberg, Fagerhult, Råttenåsa, Slangeryd, Hallongen och Hässlesund. Från 1838 har Säteriet haft ungefär den storlek som det har idag.

Säteriet och dess ägarfamiljer har alltid haft stor betydelse för bygdens utveckling. Christoffer Ribbing var den som drev på för att Trehörna församling kunde bildas 1643. Sonen Arvid skänkte mark till kyrka, prästgård och klockargård. Säteriet fick också patronatsrätt vilket innebär att den som äger säteriet tillsätter prästen i församlingen. Det kom att få stor betydelse i förvecklingarna vid 1800-talets slut. Men även andra ägarfamiljer har betytt mycket. Casper von Gröninger tog 1758 initiativ till häradsvägen, Trehörnas första vagnsväg, som efter många stridigheter kring grannsocknarnas vägunderhållsplikt stod klar 1763.

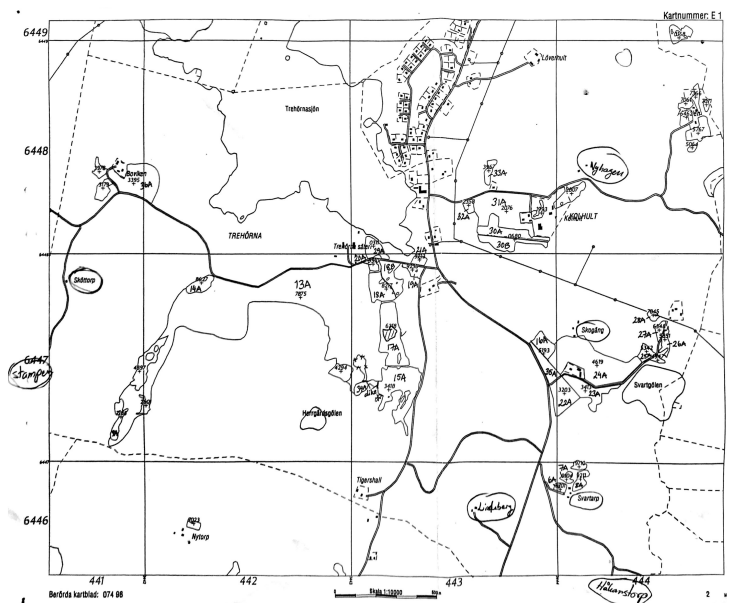
Från 1810 fick ofrälse personer förvärva säterier. År 1838 köpte hemmansägaren Nils Olofsson Trehörna säteri. En av hans döttrar var Gustava Nilsson som fick barn med den vikarierande prästen Carl Olof Behm. Denne förnekade faderskapet och ville inte gifta sig och Gustava fann sig föranledd att lämna Trehörna. Då hon återkom och lyckades köpa loss Säteriet 1864 blev kyrkoherdetjänsten i Trehörna ledig och Gustava kunde i kraft av

säteriets patronatsrätt tillsätta Carl Olof Behm. Året därpå gifte de sig men efter bara tre år dör Carl Olof. Gustava överlevde sin man med 40 år. De båda döttrarna hade dött som barn.

Då Gustava Behm dog 1908 omvandlades i enlighet med hennes testamente Säteriet till en stiftelse.

Denna stiftelse, änkefru Gustafva Charlotta Behms stiftelse, har sedan dess förvaltat gården men också delat ut av överskottet till "fattiga och behövande". Idag är det i första hand studiebidrag till ungdomar med Trehörnaanknytning, bidrag till sjukvård och utrustning vid sjukdom som inte samhället står för samt bidrag till ideella Trehörnaföreningars verksamhet.

Under alla dessa år har Säteriet betytt mycket för Trehörnaborna. Många har varit drängar och pigor på gården. Från 1600-talets anlades flera torp på Säteriets marker. Säterierna och deras torpare var undantagna från utskrivningar till krigstjänst. Att vara torpare på Trehörna säteri innebar därmed dels att man fick sin försörjning och dels att man slapp dö i krig.

Runt 1850 var det som flest torp, då fanns sexton torp och åtta backstugor på Säteriets ägor. Som torpare var man skyldig att göra dagsverken och även leverera produkter som arrende. Många av dagens Trehörnabor har sina släktrötter på något av Säteriets torp.

Under 1900-talet har torpen avvecklats och Säteriet drivits av arrendatorer. Från 1971 till 2000 var Arne Sundbäck arrendator. Gården var då fortfarande en mjölkgård men när efterträdaren Stefan Winroth lämnade gården upphörde mjölkproduktionen. Säteriet består idag av 611 hektar. Skogen förvaltas av Södra

Skogsägarna och nuvarande arrendatorer använder de öppna markerna till i första hand beten för sina köttdjur. Stiftelsens intäkter kommer från skogen, markarrende, jaktarrende och uthyrning av bostäderna på säteriet och de sju kvarvarande torpen.

Det går inte att överbetona Behmska stiftelsens betydelse för Trehörna by. Hela byn ligger på säteriets gamla marker och hade inte stiftelsen sålt av mark till kommunen för villabebyggelse så hade byn fortfarande bestått av ett litet fåtal hus. Men på 70-talet bebyggdes Danskängen och byn fick i ett slag drygt hundra nya invånare. Men långt innan dess hade stiftelsen bidragit till bygdens välbefinnande. I linje med Gustafva Charlotta Behms vilja användes och används varje år en stor del av avkastningen till bygdens behövande och till barn och unga.

Varje år delas ca 100 000 kr ut till studerande ungdom med anknytning till Trehörna gamla församling. Stöd ges också till föreningsverksamhet som kommer barn och unga till del. Utan det rejäla ekonomiska stöd som Trehörna byalag fick vid byggandet av Lusthuset hade denna byggnad inte heller funnits.

Men Behmska stiftelsen har också betydelse för omgivningarna runt byn. Med arrendatorernas betesdjur hålls landskapet öppet. Skogsbackar, igenväxta med sly, röjs och blir nya beten. Stor miljöhänsyn tas inom skogsbruket bland annat i bevarandet av våtmarker. Vidare bör framhållas det kulturhistoriska värdet av att stiftelsen vårdar säterimiljön och värnar om de kvarvarande torpen och deras betydelse för att hålla liv i det ålderdomliga, vackra kulturlandskapet.

I bakgrunden till mycket av det som skett och sker i Trehörna finns Säteriet och Behmska stiftelsen som en slags bygdens välgörare. Detta har varit möjligt tack vare Gustafva Charlotta Behm som under sina verksamma år månade om bygdens invånare. Och genom hennes stiftelse har denna omtanke om Trehörnabygden kunnat leva vidare.

Källor:

Behmska Stiftelsen 100 år, författad av Kalle Bäck

Behmska Stiftelsen 100 år 1912–2012

Historik och stadgar

Intervju i april 2017 med Per Karlsson och Kalle Bäck

TREHÖRNA SKOLA & ELVY RYDBERG - TVÅ BLIR EN

Trehörna skolas historia är en stor del av Elvy Rydbergs historia på samma sätt som Elvy Rydberg är en stor del av Trehörna skolas historia.

En tidig höstkväll träffade vi Elvy, som i somras fyllde 90 år, för en intervju och för att prata minnen om Trehörna skola och hennes långa yrkesliv som lärare.

I Trehörna startade sporadisk skolundervisning 1849, vilket var några år efter att den obligatoriska folkskolan för alla blev införd i Sverige. Från mitten av 1850-talet fanns den första fasta folkskola i Leonardsberg, det lilla huset mellan kyrkan o hembygdsgården, som då också var fattigstuga. Några år senare invigdes första "riktiga" skolan då bygget av Marieberg var klart. 1865 flyttades skolverksamheten till Klockaregården, dvs det hus som Elvy bor i idag. I slutet av 1800-talet startade man upp nya skolor i både Svärdsfalla och Drottningstorp och det fanns då tre skolor i Trehörna. Trehörnas sista skola (idag Trehörna Wårdshus) byggdes 1929 och 10-talet år senare stängdes skolorna i Svärdsfalla och Drottningstorp.

Elvy gick i Trehörna skola från årskurs 1 till årskurs 7, därefter blev det fortsatta studier på realskolan i Tranås. På den tiden gick inga bussar utan Elvy var inneboende i stan och när skolan slutade på lördagseftermiddagen blev det att sätta sig på cykel hem till Lassarp för att på söndag eftermiddag åter sätta sig på cykeln tillbaka in till Tranås. Varje vecka oavsett väder eller om det var sommar eller vinter. Efter 4 års studier slutade Elvy realskolan.

Drömmen var att utbilda sig till läkare eller sjuksköterska men istället blev det en 2-årig lärarutbildning till småskollärare. Valet berodde till stor del på en äldre syster som varnade

henne för att man aldrig var ledig inom sjukvården. Lång utbildningstid och hög kostnad för att bli läkare var också en faktor som avgjorde yrkesvalet. Då pappan hade släkt i Stockholm sökte Elvy till lärarseminariet där. På seminariet fanns 56 platser och det var ca 600 sökande. Det gällde alltså att ha bra betyg för att bli antagen. Elvy hade bra betyg förutom i favoritämnet slöjd där det bara blev BA i slutbetyg. Elvy tror detta berodde på att hon och hennes lärarinna inte riktigt fann varandra. Intagningen i Stockholm var tuff. Det var tentamen under 9 dagar i 9 olika ämnen och det var både skriftliga och muntliga tentamen. Vid denna tentamen "höjde" Elvy sitt betyg i slöjd från BA till A. Hon hade passerade "nålsögat" och kunde börja sin utbildning.

Efter två år och examen 1949 var det dags att söka jobb. Under denna tid var brist på lärare i hela Sverige och därför inte så svårt att få jobb. Tanken var först att börja jobba i Stockholm, där fanns pappans släkt och en massa vänner och kompisar från studietiden. Det blev inte Stockholm utan Elvy hamnade istället i Boet.

Innan hon hunnit skicka in ansökningar till Stockholm blev hon kontaktad av skolstyrelsen i Stora Åby som akut behövde lärare. Som nyutexaminerad började därför Elvy sin lärarbana på skolan i Åsa. Skolan låg i missionshuset på vägen mellan Boet och Stora Åby. På översta våningen hyrde Elvy ett litet rum utan vatten, avlopp och alla andra bekvämligheter vi har idag. Det var en tuff start, ensam lärare i en liten skola med barn i ettan och tvåan. Ingen erfarenhet som lärare och heller ingen större erfarenhet av livet men det

gick bra, även dessa första elever lärde sig läsa och skriva. Elvy minns att första lönen för augusti 1949 var 436 kronor. På den här tiden var det vanligt att eleverna vid tex jul och påsk hade med sig gåvor till läraren. Det kunde vara korv, kött, bröd och annat. Till första påsken 1950 minns Elvy att hon fick inte mindre än 150 ägg. Den Påsken åt man mycket ägg hemma i Lassarp.

1951 var den nya skolan i Boet klar och skolan i Åsa stängdes. Elvy fick sluta men innan hon hunnit söka nytt jobb på annan ort blev hon handplockad av prästen Bjurek till skolan i Trehörna. Hon var egentligen inte behörig men då man i Trehörna haft svårt att få lärare som stannade löste man problemet genom att först tillsätta ett vikariat under några månader vilket sedan gjordes om till en fast tjänst. En annan orsak till att Elvy stannade i Trehörna var kärleken. Under tiden som lärare i Boet träffade hon Erik "Ecke" Rydberg. De gifte sig några år senare och fick tre söner (Peter, Håkan och Tomas).

När Elvy började i Trehörna fanns 3 lärare och klasserna 1-7 och hon undervisade i klasserna 1 och 2. Första året hade hon ett 20-tal elever och som mest hade hon 28 elever i 1-2:an. Under Elvys tid i Trehörna skola fanns det som mest runt 90 elever. I mitten av 50-talet byggdes skolan till med bla gymnastiksal och matsal. När Elvy började lagades skolmaten av Ester Andersson och vi är väl många som minns "tant Ester" och hennes skolluncher. En del tyckte man smakade bra och en del gillade man inte alls men äta upp det fick man göra ändå.

I Trehörna började man tidigt med "skollunch". Redan i slutet av 30-talet fick barnen under vintern varm choklad och smörgås. Under kriget serverades s.k. "Oslofrukost" som ofta var någon typ av soppa eller kräm och mjölk med smörgås. 1947 startade man med riktig

lunch året runt. De första åren serverades lunchen uppe i flygelbyggnaden på säteriet. Sedan några år i Solgården innan nytt kök och matsal blev klart i skolan. Ett minne från tillbyggnaden av kök och matsal Elvy har är när den nya spisen levererades. Den var stor och tung med stekhäll, kokgrytor mm men den gick inte att få in i köket då dörröppningarna var för små. Någon hade mätt fel så man fick plocka bort dörrar, karmar mm innan den kom på plats. I samband med kommunsammanslagningen mellan Alvastra och Ödeshög för 50 år sedan blev det stor diskussion om skollunchen i Trehörna. I gamla Alvastra var det bara Trehörna som hade skollunch och då var det en del politiker som vill stänga matsalen i Trehörna. Representanterna från Trehörna, med Elvys pappa Einar Ahlm i spetsen, ilsknade till och stoppade beslutet. Istället fick man se till att barn i alla andra skolor också fick lunch.

Under 50-talet var det många elever i skolan men underlaget blev mindre och mindre och 1968 var skolan nära nedläggning. Beslutet blev lyckligtvis att tills vidare köra ett år i taget och byggandet av några nya villor och inflyttning gav skolan ett lyft. På mitten av 70-talet byggdes ytterligare ett antal villor i Trehörna och skolan fylldes på nytt med elever. Under början av 2000-talet sviktade underlaget åter och både föräldrar, lärare och Byalaget kämpade på olika sätt för att behålla skolan. 2007 gick det inte längre, skolan stängdes och eleverna skjutsades till Boet eller Ödeshög och en del familjer valde skola i Tranås. Under några år var bara förskolan kvar innan den köptes av Peter Frejhagen och Trehörna Wårdshus öppnade.

Elvy blev Trehörna skola trogen och jobbade kvar fram till sin pension 1992. Pensioneringen uppmärksammades stort, bla i Dagens Nyheter som på examensdagen den 4 juni hade reporter på plats. Några dagar senare fanns en lång artikel i DN. Efter 43 år är det hundratals barn som lärt sig läsa, skriva och räkna tack vare Elvy. Hon har aldrig ångrat sitt yrkesval även om det givetvis skulle varit spännande att prova på drömyrket som läkare. Under sina år som lärare har Elvy varit med om många förändringar i skolan. Från gamla folkskolan när hon började, till grundskolan när hon slutade. Under första tiden som lärare kunde det ta 1-2 månader att få barnen att våga prata under lektionerna. Under de sista åren pratade barnen istället för mycket och det kunde ta 1-2 månader innan de kunde vara tysta och lyssna

TREHÖRNA SKOLA & ELVY RYDBERG (FORTS)

på lektionerna. Elvy framhåller också gemenskapen med kollegor på en mindre skola och att man måste ha ett stort intresse för att jobba med barn och att alltid "se alla barn" för att vara en bra lärare.

Imponerande är även Elvys engagemang och uthållighet som körsångare, aktiv i Röda Korset, ansvarig för luciatåget i Trehörna kyrka, ledare för gymnastik grupper mm. I unga år lärde hon också barn att simma i både Trehörna sjön och Lorasjön.

Som 6-åring började Elvy sjunga i Trehörna kyrkas kör och hon är fortfarande aktiv, både i Trehörnas och Ödeshögs kyrkokörer. Det blir 84 år som körsångare. Som mest var hon aktiv i 5-6 olika körer samtidigt, 4 i Stockholm, kyrkokören i Trehörna, plus att hon tillsammans med syskonen sjöng och underhöll vid olika tillställningar.

Luciafirandet i Trehörna kyrka startade Elvy tillsammans med kollegan Erik Edwardsson 1952. Första lucian minns Elvy var Vivan Berg som var dotter till Robert och Lisa Berg. Hon lämnade över till Kicki Svennberg efter 63 år.

Elvy har under alla år varit aktiv i Röda Korset sedan verksamheten startade i Trehörna 1947.

Efter 40 år som lärare finns många minnen. I samband med insamlingen av pengar för att köpa present till fröken kunde det hända roliga saker. En vårmorgon kom en ung grabb fram till katedern o sa "Di sär att jag sa ha mä mej e krona till fröken o här har du". Sen la han upp kronan på katedern och satte sig. Den unga flickan som skötte insamlingen hade nog inte tänkt sig att det skulle bli på det sättet, de skulle ju köpa en present för pengarna. En annan ung grabb kom fram till fröken o sa "Di sär att du ska ha e krona av mej, men å mej får du inget" - vad säger man som fröken då?

Tiden går fort när vi sitter och pratar gamla minnen. Vi förundras över vilket minne Elvy har. Hon minns namn på elever och gamla kollegor, vilket år de gick i skolan, vilka andra det var i klasserna mm. Vi förundras också över den ordning och redan som finns när det gäller gamla skolfoton och alla andra saker som sparats. "Vänta, det har jag sparat/skrivit upp" säger Elvy, reser sig, är borta ett par minuter och sedan tillbaka med det hon sökte.

Text & bild: Christer Ignell & Kicki Svennberg

TIPS

Trehörnabladet finns att läsa på vår hemsida: www.trehorna.nu.

Här finns även tidigare nummer av tidningen att läsa.

REDAKTIONSKOMMITTÈN

Kommittén består av Sture Brolin, Kicki Svennberg, Peter Frejhagen, Gunni Karlsson och Christer Ignell.

Material till tidningen skickas till:

Sture Brolin: sture.brolin@outlook.com / 072-730 95 52

